

GENÇLER BEŞERİ SERMAYE YOKSUNU

Gökçe Uysal-Kolaşın* ve Duygu Güner**

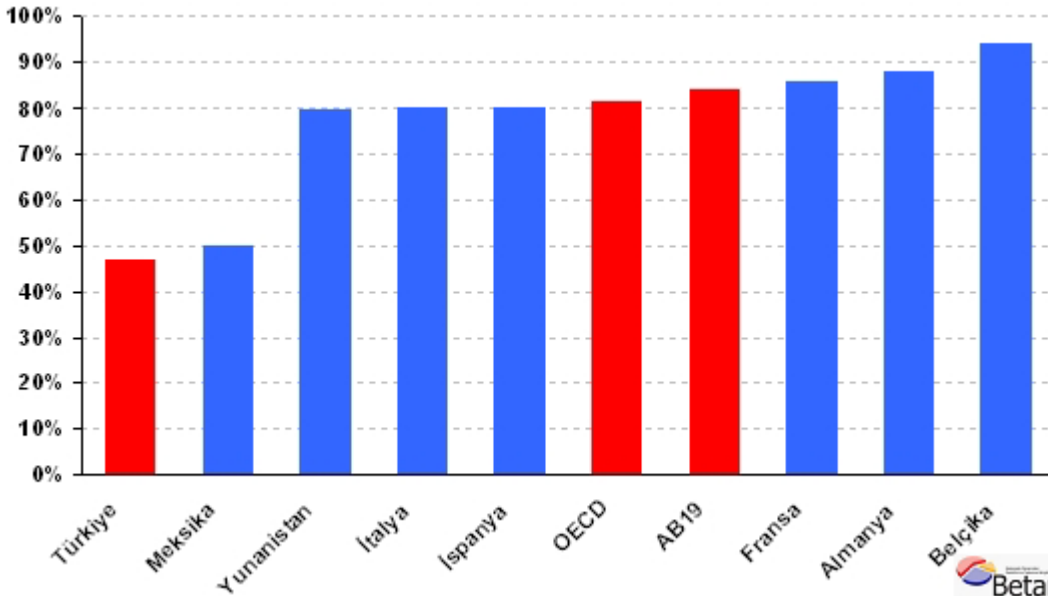
Yönetici Özeti

TÜİK tarafından açıklanan Hanehalkı İşgücü Anketi 2009 verilerine göre 15-19 yaş grubunda genç kadınların yüzde 50,4'ü ve genç erkeklerin yüzde 57,1'i bir eğitim kurumunda kayıtlıdır. Bu rakamlar 2006 verilerine kıyasla bir artışa işaret etse de 2007 OECD ortalaması olan yüzde 81,5'ten çok düşüktür. Bir eğitim kurumunda kayıtlı olmayan toplam 2 milyon 853 bin gençten 2 milyon 186 bini en fazla ilköğretim mezunudur, ve aralarında herhangi bir eğitim kurumundan mezun olmayanların oranı azımsanamayacak kadar çoktur. Eğitimine devam etmeyen genç kadınların çoğu işgücü piyasasının da dışındayken, genç erkeklerin işgücü piyasasında olduğu ancak yüksek işsizlik ve kötü çalışma koşulları ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. Ne eğitime devam eden ne de işgücü piyasasına katılan 1 milyon 466 bin genç arasında kadınların daha çok ev işleriyle meşgul olduğu erkeklerin ise iş arayıp bulamadığı ya da kendi vasıflarına uygun iş bulamayacağına inandığı görülmektedir. Daha 15-19 yaşında kendini ekonomik ve toplumsal hayatın dışına iten ya da itilmiş hisseden bu gençlerin yetişkin hayatlarında üretken olmalarına olanak tanımak için eğitim sistemine entegre edilmeleri büyük önem arz etmektedir.

2 milyon 852 bin genç okula gitmiyor

TÜİK'in yeni açıklamış olduğu 2009 Hanehalkı İşgücü verileri, 15-19 yaş aralığındaki gençlerin eğitim ve işgücü piyasası durumlarının incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bu verilere göre 15-19 yaş aralığındaki gençlerin durumu 2006 yılına kıyasla bir miktar düzelmekle beraber, geleneksel nokta tatmin edici olmaktan çok uzaktır. Betam'ın Mayıs 2008'de yayımlanmış olduğu "Türkiye Genç Neslini Kaybediyor" başlıklı araştırma notu, 2006 yılında 15-19 yaş grubundaki genç kadınların sadece yüzde 39'unun, genç erkeklerin ise yüzde 50'sinin eğitime devam ettiğini göstermekteydi. Bu oranlar 2009 yılında sırasıyla yüzde 50,4 ve yüzde 57,1 olarak gerçekleşmiştir.¹ İlk bakışta son üç yılda belirli bir mesafe kaydedilmiş olsa da, uluslararası karşılaştırmalar gençlerin eğitim seviyelerinin halen çok düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 1 Okula kayıtlı olanların genç nüfus içindeki payı (15-19 yaş), 2007

Kaynak: Education at a Glance 2009, OECD

* Yrd. Doç. Dr. Gökçe Uysal-Kolaşın, **Betam**, Direktör Yardımcısı, gokce.kolasin@bahcesehir.edu.tr

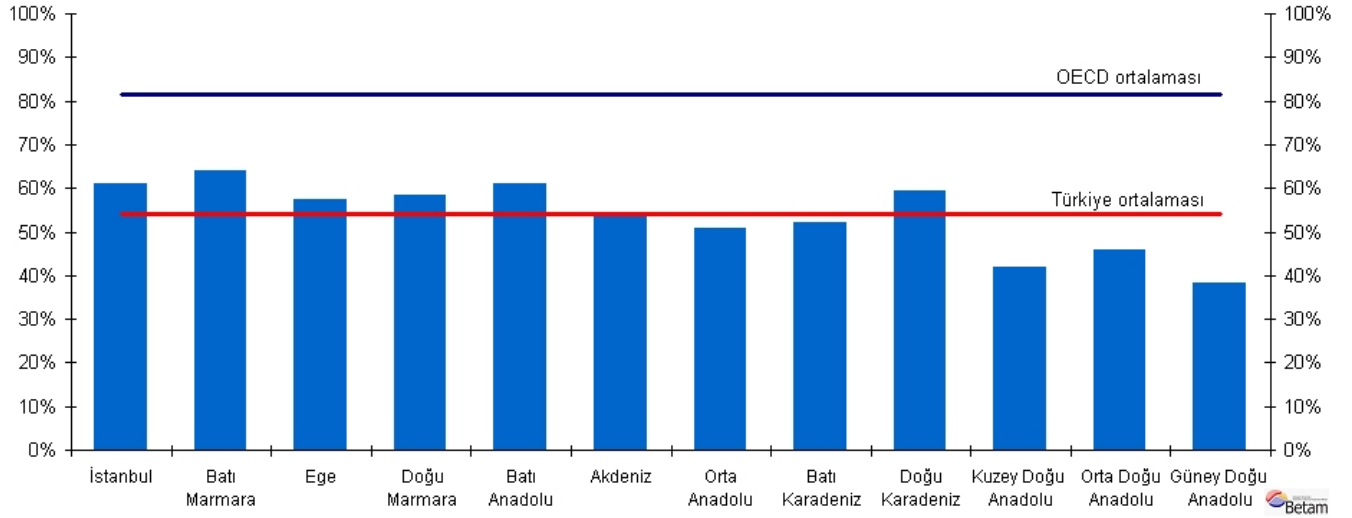
** Duygu Güner, **Betam**, Araştırma Görevlisi, duygu.guner@bahcesehir.edu.tr

¹ Liseden mezun olmuş ancak halihazırda herhangi bir eğitim kurumuna kayıtlı olmayan 210 bin genç eğitime devam ettiğini belirtmektedir. Bu gençlerin Yükseköğrenime Geçiş Sınavı'na (YGS) hazırlandığı tahmin edilmektedir. Yükseköğretime kaydolabilmek için eğitimlerine devam ettiklerinden yola çıkarak bu gençleri kayıtlı saydığımızda, kayıtlılık oranı 3,4 yüzde puan artmaktadır.

Şekil 1'deki veriler Türkiye'nin OECD ve AB19 ortalamalarından ne kadar uzak olduğunu göstermektedir. Türkiye'de 15-19 yaş grubunda okula kayıtlı olanların oranı yüzde 53,9 iken OECD ortalaması yüzde 81,5, AB 19 ülke ortalaması yüzde 84,4'tür. Görüldüğü gibi Türkiye, kendine çok yakın gördüğü Güney Avrupa ülkelerinin bile çok gerisindedir. Son birkaç yılda katedilen mesafeye rağmen Türkiye'nin diğer ülkelerle arasındaki farkı kapatmaktan çok uzaktır.

Diğer taraftan Türkiye'nin önemli bir sorunu olan bölgesel farklılıklar okula devam etme oranlarında da gözlemlenmektedir (Şekil 2). Genç nüfusta eğitime devam edenlerin oranının en yüksek olduğu bölge ise yüzde 64,1 ile Batı Marmara bölgesidir. Türkiye'nin en gelişmiş bölgesinde bile okula devam etme oranı OECD ortalamasının 17,4 yüzde puan altındadır. Türkiye genelinde yüzde 53,9 olan 15-19 yaş grubu okula devam etme oranı Güney Doğu Anadolu bölgesinde yüzde 38,4'e kadar düşmektedir. Bu durum, okula devam etme oranını artırmaya yönelik politikaların bölgesel farklılıkları giderici politikalarla mutlaka desteklenmesi gerektiğinin açık bir göstergesidir.

Şekil 2 Okula devam etme oranı (NUTS 1)

Kaynak: HİA 2009, TÜİK; Betam

Gençlerdeki düşük beşeri sermaye stoku büyümenin önünde engel

2009 Hanehalkı İşgücü Anketi (HİA) sonuçlarına göre Türkiye'de 15-19 yaş arasında 6 milyon 200 bin genç bulunmaktadır. Ne yazık ki bu gençlerin yarıya yakını eğitime devam etmemektedir; 1 milyon 483 bin genç kadın (yüzde 49,6) ve 1 milyon 370 bin genç erkek (yüzde 42,9) eğitim sisteminin dışında kalmıştır. Üstelik eğitime devam etmeyen bu gençlerin büyük çoğunluğu ilköğretim mezunudur (Tablo 1). Herhangi bir eğitim kurumundan mezun olmayanlar, genç kadınların yüzde 28,6'sını, genç erkeklerin yüzde 14,1'ini oluşturmaktadır. Toplamda ise eğitime devam etmeyenlerin dörtte üçü en fazla ilköğretim mezunudur. Eğitim sisteminin dışında kalan bu gençlerin çok büyük bir kısmının lise eğitimini tamamlamamış olması hem kendi gelecekleri hem de Türkiye'nin uzun dönemli büyüme potansiyeli açısından vahimdir. Büyümenin motoru olan beşeri sermayenin genç nesillerde bu kadar düşük olması, Türkiye'nin geleceğinin önünde aşılması güç bir engel oluşturmaktadır.²

Tablo 1 Eğitime devam etmeyen gençlerin en son bitirdikleri okul

		Kadın		Erkek
Herhangi bir eğitim kurumundan mezun olmayanlar	424.699	28,6%	193.680	14,1%
Ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim	741.913	50,0%	825.352	60,3%
Meslek lisesi	91.969	14,6%	113.104	16,9%
Genel lise	215.715	6,2%	231.430	8,3%
Yüksekokul	8.605	0,6%	5.997	0,4%
Toplam	1.482.901	100%	1.369.563	100%

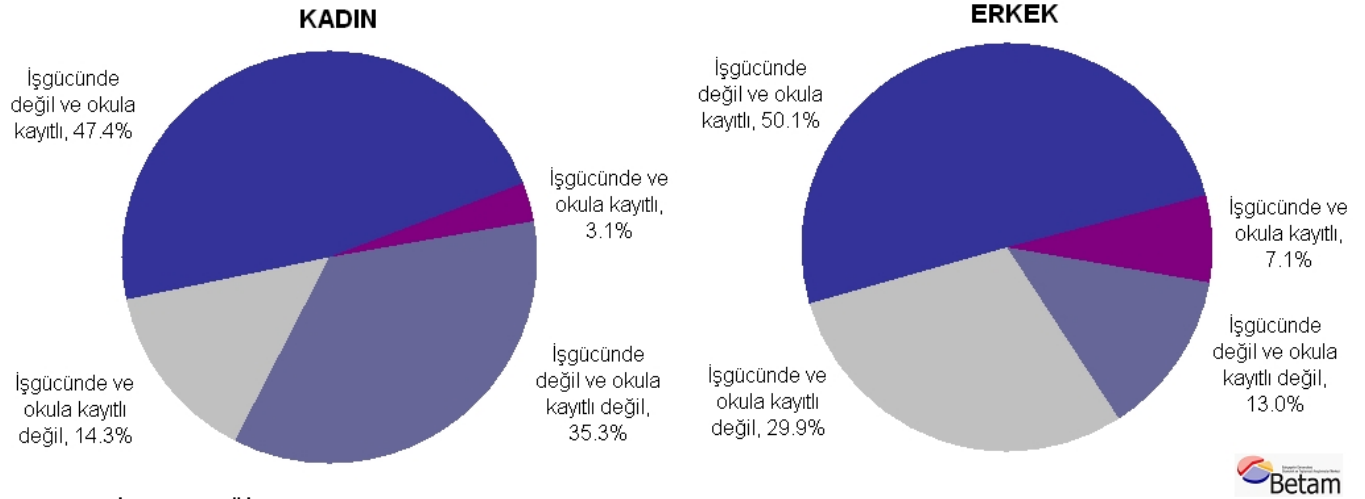
Kaynak: HİA 2009, TÜİK; Betam

² Lise eğitiminin 4 yıla çıkarılmış olması, 15-19 yaş grubunda okula kayıtlı olmayan gençler arasında lise mezunlarının oranını düşürmektedir. Bir başka deyişle eğitim sisteminin dışına çıkmış gençler arasında lise mezunu olanların oranı, lisenin 4 yıla çıkarılmış olması sebebiyle düşmüştür.

Çalışan gençlerin yüzde 66,6'sı asgari ücretten daha az kazanıyor

Eğitime devam etmeyen bu gençlerin bir kısmının çalışma hayatına geçiş yaptığı görülmektedir. Eğitime devam etmeyen genç kadınlarda işgücüne katılma oranı yüzde 28,8 iken genç erkeklerde bu oran yüzde 70'e çıkmaktadır. İşgücüne geçiş yapmış olan gençler ise yüksek işsizlik riskiyle karşı karşıya bulunmaktadır; Türkiye genelinde yüzde 14 olan işsizlik oranı 15-19 yaş arasındaki gençler söz konusu olduğunda yüzde 24,3'e yükselmektedir. 2006 yılı verilerine göre Türkiye genelinde işsizlik yüzde 10,2, 15-19 yaş arasındaki gençlerde yüzde 17 olarak gerçekleşmiştir. Genel işsizlik oranı ile genç işsizlik oranı arasındaki fark 2006'da 6,8 yüzde puanken 2009'da 10,3 yüzde puana yükselmiştir. Genel olarak ekonomik krizler, işgücü piyasası tecrübesi ve kıdemi daha düşük olan gençleri daha olumsuz etkilemektedir. Kuşkusuz 2008 yılında başlayan global ekonomik kriz, işsizlik rakamlarına gençlerin aleyhine bir şekilde yansımıştır.

Şekil 3 Gençlerin eğitim ve işgücüne katılım durumu

Kaynak: HİA 2009, TÜİK; Betam

Öte yandan bu gençlerin maruz kaldığı tek baskı işsizlik değildir; kayıt dışılık da bu gençlerin işgücü piyasasındaki konumlarını olumsuz etkilemektedir. Kayıt dışılığın yaygın olduğu tarım sektörü analiz dışında bırakıldığında bile herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışan gençlerin oranı yüzde 70,8 gibi yüksek bir seviyededir. Kayıt dışılığa paralel olarak çalışma koşulları da çok olumsuzdur. Tarım dışı sektörlerde çalışan gençlerin yüzde 86'sı haftada 45 saatten uzun çalışmaktadır.³ Tarım dışında ücretli veya yevmiyeli çalışan gençlerin⁴ yüzde 66,6'sı ise asgari ücretin altında ücret kazanmaktadır.⁵ 19 yaşın üzerindeki çalışanlarda ise bu oran sadece yüzde 14,2'dir.

Her üç genç kadından biri ev işleriyle meşgul

Okula gitmeyen ve işgücü piyasasına girmemiş 1 milyon 466 bin genç arasında 270 bin genç eğitim ve öğretime devam ettiğini belirtmektedir. Bu gençlerin üniversite giriş sınavlarına hazırlanmakta oldukları tahmin edilmektedir. Geriye kalan neredeyse 1 milyon 200 bin gencin iş aramama nedenleri dikkat çekicidir.⁶

Genç kadınların işgücü piyasasına dahil olmamalarının ana nedeninin toplumsal roller olduğu Tablo 2'den açıkça görülmektedir; bu kadınların yüzde 70'i ev işleri, yaşlı ve çocuk bakımı gibi sorumluluklar nedeniyle işgücüne katılmadıklarını belirtmektedir. Genç ve yetişkin kadınlarda ev işleriyle meşgul olduğu için iş aramadığını söyleyenlerin oranı oldukça benzerdir. Daha 15-19 yaşında ekonomik hayatın dışında yer almayı kabul eden genç kadınların, hem kendilerinin hem de gelecek nesillerin refahı için eğitimlerine devam

³ İş Kanununa ilişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği Madde 4'te haftalık azami çalışma süresinin 45 saat olduğu belirtilmektedir.

⁴ Hanehalkı İşgücü Anketleri sadece ücretli veya yevmiyeli çalışanlar için gelir bilgisini içermektedir. Ayrıca anketin yapıldığı ay çalışmaya başlayan ücretli ve yevmiyeliler için gelir bilgisi 0 olarak kodlanmıştır. Bu nedenle ücretli ve yevmiyeli olarak çalışmakta olduğunu belirttiği halde geçen ay içinde esas işten herhangi bir net nakdi gelir elde etmediğini belirten 54 bin 500 kişi analize dahil edilmemiştir. Bu grubun yüzde 96'sı 2009 yılında çalışmaya başlamıştır.

⁵ 2009 yılının ilk altı ayı için net asgari ücret 527,13 TL, ikinci altı ayı için ise 546,48 TL'dir. Bu araştırma notunda 530 TL'nin altında ücret kazanan kişilerin asgari ücretin altında ücret aldıkları kabul edilmiştir.

⁶ Tablo 2'deki verilere göre toplam 153 bin genç diğer ailevi ve kişisel nedenlerle, 67 bin genç diğer nedenlerle işgücüne katılmadığını belirtmektedir. Soruya cevap veren gençlerin yüzde 15'ine tekabül eden bu gençlerin işgücüne dahil olmama nedenlerinin ayrıca araştırılması gerekmektedir.

etmeleri ve işgücü piyasasına entegre edilmeleri gerekmektedir. Kadınların ekonomik güce sahip olması hane tasarruflarını artırmakta, çocuklara yapılan eğitim ve sağlık harcamalarının aile bütçesi içindeki payını yükseltmektedir.

Tablo 2 Eğitimine devam etmeyen ve işgücüne dahil olmayanların iş aramama nedenleri

	Kadın		Erkek	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İş buldu başlamak için bekliyor	-	0,0%	295	0,1%
Eski işine geri çağrılmayı bekliyor/mevsimlik çalışıyor	13.178	1,3%	16.332	4,0%
Daha önce çok aradı ancak bulamadı	8.752	0,8%	55.582	13,5%
Kendi vasıflarına uygun bir iş bulabileceğine inanmıyor	26.906	2,6%	39.720	9,6%
Eğitim/öğretimine devam ediyor	129.705	12,3%	140.187	34,0%
Ev işleri ile meşgul	709.571	67,4%	-	0,0%
Ailedeki çocuklara bakıyor	16.398	1,6%	-	0,0%
Ailedeki bakıma muhtaç yetişkinlere bakıyor	2.367	0,2%	-	0,0%
Hem ailedeki çocuklara hem de bakıma muhtaç yetişkinlere bakıyor	2.328	0,2%	-	0,0%
Diğer ailevi ve kişisel nedenler	87.891	8,3%	65.143	15,8%
Özürlü veya hasta	31.868	3,0%	52.773	12,8%
Diğer	24.311	2,3%	42.418	10,3%
Toplam	1.053.274	100%	412.450	100%

Kaynak: HİA 2009, TÜİK; **Betam**

131 bin genç şimdiden iş bulma ümidini kaybetmiş

Erkeklerde ise işgücüne katılmayanların yüzde 23,1'i daha önce çok iş aradığını ancak başarısız olduğunu ya da vasıflarına uygun iş bulamadığını belirtmektedir. Bu grubun ezici çoğunluğu (yüzde 87,4) ilköğretim ya da daha düşük eğitime sahiptir. Daha 15-19 yaşında işgücü piyasasında kendine yer olmadığını kabul etmiş bu gençlerin varlığı durumun vehametini işaret etmektedir. Uzun yıllar çalışması gereken bu gençler için işgücü piyasası koşulları giderek kötüleşecektir, zira işgücü talebi teknolojik gelişmelere paralel olarak nitelikli işgücüne kaymaktadır.

Çalışmak, hem ekonomik hem toplumsal hayata katılımın en önemli koşullarından biridir. Sadece bireylerin gelişmeleri için değil aynı zamanda toplumsal gelişme için de insanların çalışması büyük önem taşımaktadır. İşgücü bağımlılık oranı çalışmayan nüfusun çalışan nüfusa oranını vermekte, böylece ekonomide üreten bireylerin üretmeyen bireylere oranı ölçülmektedir. Önümüzdeki dönemlerde, gerek 65 yaş üzerindeki nüfusun artması gerek işgücü piyasasına girecek olan genç ve çocukların sayısının azalması ile işgücü bağımlılık oranları artacaktır. Bu nedenle, işgücüne katılımın artırılması, toplumun refahı için gereklidir.

Eğitim seferberliği zaman kaybetmeden başlatılmalı

İşgücüne katılım kararında işgücü piyasası koşullarının önemli olduğu görülmektedir ve eğitim işgücü piyasası koşullarının en önemli belirleyicisidir. Daha 15-19 yaşındayken kendini ekonomik ve toplumsal hayattan dışlayan ya da dışlanmış hisseden gençlerin vakit geçmeden eğitim sistemine geri çekilmeleri sağlanmalıdır, zira eğitim sisteminin dışına çıktıktan sonra verilen eğitim (Örn. aktif işgücü piyasası politikaları) yaygın eğitim kadar etkin değildir. Zorunlu eğitim çağında olan çocuklar için geliştirilmiş olan yetiştirici sınıf sisteminin 15-19 yaş grubuna uyarlanması etkin bir politika olabilir.

Genç nüfusun işgücüne katılımının artırılması için toplumsal cinsiyet ayrımında da politikalar geliştirilmesi gerektiği ortadadır. Genç kadınların işgücüne katılımının önündeki engellerin toplumsal roller olduğu görülmektedir. Bu engelleri aşmanın bir yolu eğitimden geçmekle beraber eğitim seviyesinin artırılmasının yegane çözüm olmadığı açıktır. Dolayısıyla genç kadınların işgücüne katılımının artırılması için toplumbilimciler tarafından geliştirilecek politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

15-19 yaş grubundaki gençlerin ilerideki yetişkin hayatlarında üretken olmalarına olanak tanıyacak altyapıyı oluşturmalarına zemin sağlanması gerekmektedir. Bu gençlerin, topluma üretken bireyler olarak katılmaları gerek bireysel gerek toplumsal refah için önemlidir. Uzun dönemli büyümenin motorlarından biri olan beşeri sermaye, Türkiye'nin yatırım yapması gereken alanların başında gelmektedir. Türkiye beşeri sermaye stokunda gelişmiş ülkelere kıyasla çok geridedir ve dolayısıyla bu yatırımların getirisi çok yüksek olacaktır.

EK 1 NUTS1 düzeyinde bölgeler ve kapsadığı iller

TR1	İstanbul	<i>İstanbul</i>
TR2	Batı Marmara	<i>Edirne-Tekirdağ-Kırklareli- Balıkesir-Çanakkale</i>
TR3	Ege	<i>İzmir- Denizli-Aydın-Muğla- Manisa-Afyon-Kütahya-Uşak</i>
TR4	Doğu Marmara	<i>Bursa-Eskişehir-Bilecik- Kocaeli-Sakarya-Düzce-Bolu-Yalova</i>
TR5	Batı Anadolu	<i>Ankara- Konya-Karaman</i>
TR6	Akdeniz	<i>Antalya-Isparta-Burdur- Adana-Mersin- Hatay-Kahramanmaraş-Osmaniye</i>
TR7	Orta Anadolu	<i>Nevşehir-Aksaray-Niğde-Kırıkkale-Kırşehir- Kayseri-Sivas-Yozgat</i>
TR8	Batı Karadeniz	<i>Zonguldak-Karabük-Bartın- Kastamonu-Çankırı-Sinop- Samsun-Tokat-Çorum-Amasya</i>
TR9	Doğu Karadeniz	<i>Trabzon-Ordu-Giresun-Rize-Artvin-Gümüşhane</i>
TRA	Kuzey Doğu Anadolu	<i>Erzurum-Erzincan-Bayburt- Kars-Ağrı-Iğdır-Ardahan</i>
TRB	Orta Doğu Anadolu	<i>Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli- Van-Muş-Bitlis-Hakkari</i>
TRC	Güney Doğu Anadolu	<i>Gaziantep-Adıyaman-Kilis- Diyarbakır-Şanlıurfa- Siirt-Mardin-Batman-Şırnak</i>